

УДК 336.77

В. П. Гмиря,

к. е. н., доцент кафедри банківської справи

Черкаського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ)

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПРИ БАНКІВСЬКОМУ КРЕДИТУВАННІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ

Viktorya Gmirya,

PhD in Economics, Associate Professor of Banking Department

Cherkassy Institute of banking, Banking University National Bank of Ukraine (Kiev)

RISK MANAGEMENT IN BANK LENDING INVESTMENT PROJECTS

В статті розглянуто питання розвитку банківського інвестиційного кредитування в Україні. Визначено основні види ризиків, які притаманні банківському інвестиційному кредитуванню в сучасних умовах господарювання. З'ясовано етапи управління ризиками при банківському кредитуванні інвестиційних проектів. Запропоновано шляхи удосконалення управління банківськими ризиками шляхом створення інституту гарантування для кредитування інвестиційних проектів.

The article examines the issues of bank investment lending in Ukraine. The main types of risks, which appear in the process of bank investment lending in the current economic conditions, are defined. The stages of risk management of bank investment lending are established. The ways of improving the management of banking risks through the creation of guarantee institute for crediting of investment projects are recommended.

Ключові слова. Ризики, банк, довгострокове кредитування, інвестиційні проекти, механізм управління, банківське регулювання.

Keywords. Risks bank long-term lending, investment projects, management mechanism, banking regulation.

Актуальність теми. Рішення проблем довгострокового кредитування на сучасному етапі ринкових відносин в Україні є одним з основних елементів національної економічної політики, спрямованої на розвиток аграрного сектору. Від створення сприятливих умов для потенційних кредиторів, а також споживачів фінансово-кредитного капіталу залежить рівень ділової активності в реальному секторі економіки. Отже, проблема активізації довгострокової кредитної діяльності фінансово-кредитних інститутів є однією з ключових для економіки сучасної України.

Динаміку довгострокових кредитних коштів в основний капітал визначають багато чинників. До основних параметрів, що характеризує інвестиційний клімат і будь-якої країни, можна віднести політичну стабільність, економічну безпеку, низький рівень інфляції, вдосконалення нормативно-правової бази для залучення довгострокових кредитних інвестицій, розширення практики реалізації проектів на основі державно-приватного партнерства. Найважливішим фактором, що впливає на рішення інвестора, є рівень ризику, пов'язаний з вкладенням капіталу в той чи інший інвестиційний проект. Тому питання ідентифікації факторів невизначеності та ризику, їх кількісної та якісної оцінки, моніторингу та контролю залишаються актуальними на кожному етапі підготовки та реалізації довгострокових інвестиційних проектів.

Постановка проблеми. З метою досягнення ефективних результатів роботи в кредитуванні інвестиційних проектів необхідно виробити специфічні моделі управлінських рішень. Основними заходами виконання такого завдання є формування таких механізмів управління ризиком, які дозволять менеджерам банку ідентифікувати, оцінити і проконтролювати сукупні ризики, що виникають у банків у процесі кредитування інвестиційних проектів. Визначення даних методів та їх ефективне використання дозволить банкам управляти ризиками при кредитуванні інвестиційних проектів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання управління ризиками при банківському інвестиційному кредитуванні розглядається у працях таких відомих вчених – економістів, як С. Ален, Е. Альтман, С. Бельсак, Бесісо Дж., Гордії М., Гастінау Дж., Джоріона Ф., Джерроу Р., Колешоу Дж., Ландо Д., Онг М., Роу П., Л. О. Бакав, О. Гудзь, Т. Майорова, Л. Примостка, Л. Проданова, Л. Рена, Н. Соколинська, В. Онегіна, П. Саблук, та ін. Проте, незважаючи на глибину наукових досліджень у цьому напрямку, наявні розробки і рекомендації не дають цілісного уявлення про методи оцінки ризиків при банківському інвестиційному кредитуванні проектів аграрного сектору та їх вплив на діяльність як самого банку, так і виробника аграрної продукції.

Виклад основного матеріалу. У сучасних економічних умовах гостро ставиться питання про необхідність залучення банківських установ в інвестиційний процес.

Інвестиційна діяльність являє собою один з найбільш важливих аспектів функціонування будь-якої комерційної організації. Причинами, що обумовлюють необхідність інвестицій, є відновлення наявної матеріально-технічної бази, нарощування обсягів виробництва, освоєння нових видів діяльності. Процес інвестування відіграє важливу роль в економіці будь-якої країни. Інвестування в значній мірі визначає економічне зростання держави, зайнятість населення і становить суттєвий елемент бази, на якій ґрунтується економічний розвиток суспільства.

Реалізація інвестиційного проекту передбачає досягнення результату у майбутній перспективі та здійснюється на тлі подій та фактів, які не піддаються регулюванню та передбаченню. Більш того, дані обставини визначаються до кожного виду проектної діяльності і здійснюються в кожен момент часу її реалізації. Це дозволяє говорити про не детермінованість кінцевих результатів реалізації інвестиційного проекту. Отже, кредитно-інвестиційна діяльність комерційного банку здійснювана в процесі проектного кредитування, характеризується як ризикова.

У процесі кредитування інвестиційних проектів банки стикаються з комплексом різних видів ризиків, що відрізняються між собою за місцем і часом виникнення, сукупністю зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на їх рівень, і, отже, за способом їх оцінки та управління. Ефективна організація процесу управління банківськими ризиками при кредитуванні інвестиційних проектів неможлива без розуміння їх специфіки, яка в свою чергу визначається особливостями притаманними банківським операціям з кредитування інвестиційних проектів.

Так, станом на 01 лютого 2015 року обсяги наданих кредитів зросли. (табл.1)

Таблиця 1.

Обсяги наданих кредитів в розрізі секторів економіки за 2005 – 2014 рр.

спекулятивного ризику, який полягає в тому, що рух цін може привести до прибутку або збитку. Для зменшення ступеня даного ризику банки проводять переоцінку портфелів, яка відображає зміну вартості активів залежно від руху ринкових цін - це важлива міра по захисту банківського капіталу. Ринковий ризик підрозділяється на фондовий, валютний та процентний ризики.

Фондові ризики впливають на ринкову вартість активів банківської організації, істотно впливає на показники успішної банківської діяльності.

Валютні ризики можуть бути викликані різким коливанням курсу грошової одиниці. Зниження валютного ризику можливо за допомогою страхування даного виду ризиків, а також шляхом укладення одночасно з кредитним договором форвардного контракту на купівлю необхідної суми на термін, аналогічний терміну кредиту.

Процентні ризики можуть привести до втрат при зміні відсоткової ставки банківської організації. Існують такі способи, які допомагають керувати цим видом ризику. До них відносяться: можливість перегляду відсоткової ставки по кредиту, яка формується в залежності від ринкової ставки, контроль за термінами повернення розміщених коштів, а також за термінами погашення позикових коштів; купівля-продаж опціонів, ф'ючерсів і т. д. [2].

В даний час важливу роль відіграють операційні ризики. Вони являють собою небезпеку, яка виникає в результаті невідповідності характеру і масштабам діяльності банківської організації. Вона виникає при недотриманні вимог законодавства внутрішніх порядків і процедур проведення банківських операцій та інших угод їх порушення службовцями банківської організації та іншими особами. Також враховується недостатність функціональних можливостей технологічних, інформаційних та інших систем, які застосовуються банківською організацією. Все банки піддаються операційному ризику в різному ступені, тому сьогодні їм пропонується безліч видів страхування, які орієнтовані на захист від цих ризиків.

Ризик ліквідності являє собою ризик виникнення збитків через те, що банківська організація не може забезпечити виконання своїх зобов'язань в повному обсязі. Він виникає тоді, коли банк не може виконати свої зобов'язання в разі недостатності коштів у визначений момент часу. Тоді банку необхідно мати певний запас ліквідності при разі несподіваних змін в балансі.

Ризик країни - це ризик, пов'язаний з політичними, соціальними та економічними умовами країни позичальника. Одним зі складових цього виду ризику є «ризик не переказу коштів», тобто, коли зобов'язання позичальника не виражені в його національній валюті. Валюта зобов'язання може бути недоступна позичальнику при незалежності його фінансового стану. Прикладом ризику країни є інфляційний ризик [1].

Наступною сходинкою в класифікації банківських ризиків є правовий ризик. Він виникає у банківській організації при недотриманні вимог правових нормативних актів та укладених договорів; якщо допускаються правові помилки при здійсненні діяльності, а також при недосконалої правової системи.

Стратегічний ризик пов'язаний з помилками, які допущені при прийнятті рішень. Вони визначають стратегію діяльності та розвитку банківської організації та виражаються в недостатньому обліку можливих небезпек, що загрожують діяльності банківської організації. Стратегічний ризик виникає при неправильному або недостатньому обґрунтованому визначенні перспективних напрямків діяльності; відсутності або забезпеченні в неповному обсязі необхідних ресурсів і організаційних заходів, які забезпечують досягнення стратегічних цілей діяльності банківських організацій.

Види і підвиди кредитно-інвестиційних ризиків у своїй більшості тісно взаємопов'язані і часто обумовлюють один одного, що в результаті призводить до неможливості проведення чіткої межі між ними. Проте проведення класифікації кредитно-інвестиційних ризиків, прийнятих банком в процесі здійснення угоди інвестиційного кредитування, є вирішальним фактором побудови ефективної системи управління ними.

Оцінка банківських ризиків проводиться згідно Постанови Правління Національного банку України від 15.03.2004 № 104 «Методичні вказівки з інспектування банків " Система оцінки ризиків "».

Основними завданнями управління банківськими ризиками в процесі банківського інвестиційного кредитування є:

- встановлення системи внутрішньобанківських лімітів ризиків, та їх подальше коректування;
- контроль за дотриманням встановлених лімітів;
- формування системи заходів усунення виявлених відхилень;
- визначення періодичності інформування керівництва банку про зміни рівня ризику;
- здійснення контролю всіх елементів системи управління ризиками на регулярній основі;
- вдосконалення та розробка нових більш гнучких моделей і методів управління банківськими ризиками.

У процесі управління банківськими ризиками комерційного банку при організації інвестиційного кредитування можна виділити кілька загальних характерних етапів:

1 етап. Постановка цілей управління банківськими ризиками у відповідності з цілями і завданнями інвестиційної політики банку в області інвестиційного кредитування.

2 етап. Оцінка ризиків є базовим етапом, що дозволяє сформувати подальшу стратегію управління банківськими ризиками реалізації конкретної угоди інвестиційного кредитування. На даному етапі передбачається здійснення якісного та кількісного аналізу банківських ризиків.

3 етап. Розробка стратегії управління банківськими ризиками. На даному етапі відбувається зіставлення отриманих значень банківських ризиків з гранично допустимими та розробляється стратегія управління ризиками, визначаються ефективні методи впливу на ризики та приймаються рішення про ступінь достатності вибраних заходів управління і, якщо їх недостатньо, здійснюється уникнення банківських ризиків, тобто відмова у видачі інвестиційного кредиту.

4 етап. Управління банківськими ризиками відповідно до прийнятої стратегії. На даному етапі за допомогою обраних методів здійснюється управління банківськими ризиками конкретного інвестиційного кредиту, а також проводиться моніторинг ризикових позицій в процесі реалізації кредитної угоди.

Таким чином, на кожному етапі управління банківськими ризиками використовуються відповідні методи ризик-менеджменту.

Для активного включення банків в інвестиційний процес необхідно забезпечити низку інституційних та економічних умов. У їх числі можна виділити:

- зміни у сфері банківського регулювання;
- реалізація заходів щодо зміцнення ресурсної бази банківського сектора;
- працездатна система гарантування інвестиційного кредитування;
- застосування ряду преференцій і пільг щодо банків, що надають кредити на інвестиційні та інноваційні цілі (повернення інвестиційної пільги з податку на прибуток).

В умовах дефіциту «довгих» грошей, слабкості пенсійного та страхового сегментів, особливої актуальності набуває формування позиції держави в галузі застосування заходів щодо підвищення довіри до українських банків та зміцненню їх ресурсної бази. До таких заходів належать: підвищення порога застрахованої суми вкладу для фізичних осіб, а також кола власників застрахованих депозитів (за рахунок індивідуальних підприємств і, можливо, малих підприємств).

В Україні є доцільним створення Спеціального фонду гарантування кредитування інвестиційних проектів. Надання гарантій у розмірі 40 - 50% від суми кредиту здатне посприяти збільшенню кредитної активності банків, забезпечивши їх у відповідальність за вибір клієнта та певний ризик. У той же час участь держави в покритті кредитного ризику дозволить понизити ціну кредитних ресурсів, що спрямовуватимуться на наукомісткі інвестиційно - інноваційні проекти.

Зарубіжна практика розглядає державну підтримку інвестиційних проектів, надаючи гарантії через цільові фонди та можливість залучення в інноваційні проекти кредитів на суми, що 5 - 6 разів перевищують обсяги даних фондів (ефект мультиплікації). При цьому про негайне повернення бюджетних коштів не йде мова, оскільки фонди можуть проводити капіталізацію. З метою визначення рівня достатності банківського капіталу, кредитні вимоги, що забезпечені державними гарантіями необхідно враховувати з коефіцієнтом ризику не вище 10%.

Наявність пільг і стимулів з боку держави дозволить підвищити привабливість клієнтів для банків. Це може призвести до формування банками «режим найбільшого сприяння» для підприємств, що займаються інвестиційною діяльністю (використання знижених тарифів за обслуговування або підвищених відсотків при розміщенні в банках тимчасово вільних грошових коштів, надання нецінових переваг). Але головне, це повинно привести до створення банками нових кредитних продуктів, спеціально розроблених під потреби ринку.

Таким чином, радикальне підвищення частки інвестиційних проектів, структурна перебудова українського реального сектора економіки та подолання сировинної нестачі неможливі без зміни кредитно-інвестиційної стратегії банківського сектора. Державі слід стимулювати керовану і спрямовану кредитну експансію здійснену з метою модернізації інноваційного розвитку української економіки.

Останнім часом, коли спостерігається гостра боротьба на ринку банківських послуг, має переваги та кредитна установа, яка здатна максимально задовольнити потреби потенційного клієнта, при цьому забезпечуючи собі необхідний захист від можливих фінансових ризиків (у тому числі за рахунок добре відпрацьованої технології надання послуги). Очевидно, що ті кредитні установи, які займаються питанням зниження фінансових ризиків та збільшення власного доходу, займуть і майбутньому більш вигідне положення на ринку банківських послуг, оскільки фінансування інвестиційних проектів комерційними банками відіграє все більш і більш значущу роль в функціонуванні як окремих суб'єктів господарювання, так і в розвитку всієї економіки країни в цілому.

Список використаних джерел:

1. Жиянов Ш. Э. Современные риски в банковской деятельности // Актуальные проблемы современной науки. – 2010. – № 3. [электронный ресурс] – Режим доступа. – URL: <http://elibrary.ru/download/63221566.pdf> – С. 52-54.
2. Жуков Е. Ф. Банки и банковские операции: учебник для вузов. –М.: Банки и биржи, 2011. – 471 с.

3. Краснов Л. А. О типичных банковских рисках // Вестник Банка России. - 2011. - № 4. [электронный ресурс] – Режим доступа. – URL: <http://elibrary.ru/download/46931588.pdf> –С. 35–38.
4. Поморина М. А. Управление рисками как составная часть процесса управления активами и пассивами банка // Банковское дело. –2010. –№ 3. [электронный ресурс] – Режим доступа. – URL: <http://elibrary.ru/download/61253612.pdf> –С. 12–17.
- 1.5. Сафиуллин Н. З. Управление банковскими рисками // Вестник КГТУ им. Туполева А. Н. – 2009. –№ 3. [электронный ресурс] – Режим доступа. – URL: <http://elibrary.ru/download/60212685.pdf> –С. 71–76.
6. Островська Н.Л. Шляхи вдосконалення механізму моніторингу кредитних ризиків при інвестиційному кредитуванні/Н.Л.Островська//Фінанси, облік і аудит. - 2012- №20 [електронний ресурс] – Режим доступу: [irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?](http://irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe)
7. Леонов С.В., Кривич Я.М. Інвестиційний банківський кредит у системі кредитних інструментів стимулювання соціально-економічного зростання в Україні/С.В.Леонов, Я.М.Кривич// Глобальні та національні проблеми економіки. – 2014. - №2. [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.global-national.in.ua/archive/2-2014/228.pdf>
8. Сисоева Л.Ю. Інвестиційні ризики банку, методи їх оцінювання та мінімізації / Л.Ю. Сисоева // Управління ризиками банків: монографія: у 2 т. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. – Т. 1: Управління ризиками базових банківських операцій / [А.О. Єпіфанов, Т.А. Васильєва, С.М. Козьменко та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук, проф. А.О. Єпіфанова і д-ра екон. наук, проф. Т.А. Васильєвої. – 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uabs.edu.ua/images/stories/docs/K_BS/1146_monograf.pdf.
9. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.bank.gov.ua/>.
10. Васильєва Т.А. Державні інвестиційно-інноваційні банки: проблеми та перспективи функціонування / Т.А. Васильєва, В.В. Оніщенко // Науковий вісник Фінанси, банки, інвестиції. – 2011. – № 3. – С. 58–63. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/handle/123456789/8906>.
11. Біюлетень Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=57446>

References:

1. Giianov Sh.E. (2010) «Modern risks in the banking business», Actual problems of modern science, vol. 3, pp. 52-54.
2. Zhukov E.F. (2011) “Banku I bankovskie operacii” [Banks and Banking] Banks and stock exchanges, Moscow, Russia
3. Krasnov L.A. (2011) “On a typical banking risks”, Bulletin of the Bank of Russia, vol. 4., pp. 35-38.
4. Pomorina M. A. (2010) “Upravlenie risk as part of asset and liability management of the bank”, Banking. Vol. 3., pp. 12-17.
5. Safiullin N.Z. (2009) “Bank Risk Management”, Herald KSTU. AN Tupolev vol. 3, pp. 71-76.
6. Ostrovska N.L. (2012) “Shlyakhu vdoskonalennya mehanizmu monitoringu kreditnih rizikiv v investitsionomu kredituvanni”, Finansi, Obl_k i audit. Vol. 20. [Electron resource] - Access mode: [irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?](http://irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe)
7. Leonov S.V. Krivich Y.M. “Investitsiyny bankivsky loan from Credit sistemi instrumentiv stimulyuvannya sotsialno-ekonomichnogo zrostantnya in Ukraine» , Problems of Economy. Vol. 2. [Electron resource] - Access mode: <http://www.global-national.in.ua/archive/2-2014/228.pdf>
8. Sisoeva L.Y. (2012) Investucini ruzuku bankiv, metodu ocinyavannia ta minimizacii [Management of banking risks]. Vol. 1, [Electron resource]. - Mode of access http://www.uabs.edu.ua/images/stories/docs/K_BS/1146_monograf.pdf.
9. Official site of the National Bank of Ukraine, “Loans to depository corporations by sectors of economy”, [electron resource]. - Mode of access to the resource: <http://www.bank.gov.ua/>.
10. Vasileva T.A. Derzhavni investitsiyno-innovatsiyni banks: problems that prospect funksionuvannya (2011) Research bulletin: Finansi, banks, investitsii. Vol. 3. pp. 58-63. - [Electron resource]. - Access mode: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/handle/123456789/8906>.
11. Bulletin of the National Bank of Ukraine, “Interest rates on loans by sectors of economy” [electron resource]. - Mode of access to the resource: <http://www.bank.gov.ua/>.

Стаття надійшла до редакції 18.05.2015 р

ТОВ "ДКС Центр"